

Danske modalpartikler som indikatorer på afsenders forskellige kommunikationsstrategier

Elvira Krylova, Moskvas Lomonosov Statsuniversitet

Abstract: My paper is devoted to a contrastive-pragmatic analysis of Danish interrogative sentences involving the particles *da*, *vel* and *så*. The speaker's choice of a specific particle in otherwise identical contexts is not at all accidental: it signals different communication strategies which, each in its own way, define his attitude towards the utterance, the hearer's strategy and the actual situation, but which also indicate the degree of epistemic responsibility taken by him.

Key words: Dansk, modalpartikler, kommunikationsstrategi, epistemisk modalitet.

1. Indledning

Kommunikation er et interaktivt samspil mellem kommunikerende parter, hvor hver af dem handler i overensstemmelse med sin egen kommunikative strategi, som er målrettet og resultatorienteret. Kommunikanterne opbygger deres strategier efter at have analyseret en række kommunikationsfaktorer, bl.a. selve situationen, samtalepartnerens person og adfærd. Det betyder at enhver kommunikation skal betragtes som de kommunikerendes forsøg på at opnå hver sit mål ved at påvirke (fx at overtale) hinanden.¹

På det taktiske niveau udmøntes afsenders kommunikative strategi i en handlingsplan, som realiseres ved hjælp af de sproglige midler og ud fra de variationsmuligheder, hvert konkret sprogsystem har. Det er netop her, der kan opstå nogle kommunikationsproblemer for dem, der taler forskellige sprog.

Ifølge Per Durst-Andersens teori om kommunikative supertyper (2007, 2011a, 2011b) tilhører alle sprog en af følgende tre supertyper:

- virkeligheds-orienterede sprog såsom kinesisk, russisk og portugisisk, der taler om virkeligheden gennem den situation, der er fælles for afsender og modtager;
- afsender-orienterede sprog såsom japansk, spansk og arabisk, der taler om virkeligheden gennem afsenders oplevelse af situationen;
- modtager-orienterede sprog såsom dansk, engelsk og svensk, der taler om virkeligheden gennem modtagers oplevelse af situationen.

At lytte til og synes at forstå en dansk afsenders fremstilling betyder ikke, at fx en russer eller en franskmænd forstår den som ventet. Kommunikationen bliver stærkt hæmmet af, hvad hver af dem er vant til at høre eller venter at høre ud fra sit eget sprogsystem og sin sprogtype (om en fundamental forskel i brug af konjunktion og disjunktion i dansk og russisk, se Lorentzen 2012 2016).

Forskellen mellem russisk, som er virkelighedsorienteret, og dansk, som er modtagerorienteret, er, at en russer som afsender beskriver en situation, hvorfra modtager skal få information. Det omvendte gør sig gældende i dansk, hvor man giver information til modtager, som ved dens hjælp forestiller sig selve situationen (Durst-Andersen 2007).

1 Undersøgelser har vist, at selv i kommunikation, hvor man ikke umiddelbart skulle tro det, er der tale om kommunikativ strategi (om forskellige kommunikative strategier se Ellingsworth & Clevenger 1967 og Neuliep & Mattson 1990).

2. Danske modalpartikler som afsenders virkemidler

Dansk har et inventar af forskellige virkemidler, som står til afsenders rådighed for at kunne kommunikere og påvirke sin modtager (om sproglige markører for et subjektivt forhold til det ytre, se også Andersen 1982; Andersen 1986; Christensen 2007; Davidsen-Nielsen 1996; Durst-Andersen 2007, 2011a, 2011b; Hansen & Heltoft 2011: 1015-1108; Jensen 2000). Afsenders kommunikative strategi kan komme til udtryk i selve udsagnsstrukturen, i valget af dets kommunikative komponenter og deres rækkefølge i sætningen samt deres prosodiske mønster.

Ved at bruge nogle af disse virkemidler signalerer afsender også til modtager, om det er ham selv, der er ansvarlig for det ytre, eller om det (også) er andre. Dette kan forklares ved hjælp af en diskurslov, nemlig ”hvis afsender ikke tager ansvaret, og der ikke er nogen tredje person, der kan tage det, betyder det uden tvivl, at afsender tillægger modtager det” (Wilson & Sperber 1986, citeret efter Nølke 1989: 51). I denne artikel vil jeg forsøge at analysere nogle af de virkemidler, afsender bruger med dette formål, nemlig danske modalpartikler.

Danske modalpartikler indtager en særlig plads i afsenders kommunikationsværktøjskasse. Partiklernes semantiske, funktionelle, prosodiske og positionelle potentiale giver afsenderen rige valgmuligheder for at realisere sine strategiske intentioner (Krylova 2012). Gennem partikelbrugen i forskellige sætningsstrukturer signalerer afsender sit subjektive forhold til det ytre, opretter kontakt med modtager og iscenesætter et interaktivt samspil med ham. Partiklernes funktion er også at præsupponere noget og binde replikker sammen:

- (1) a. Ring *da* / *blot* / *nu* / *dog* til mig!
b. Ring *bare* til mig! – '*Bare* ring til mig!
- (2) Hvad er *mon* vigtigere? – Hvad er '*vel* vigtigere?
- (3) a. Du kunne *vel* hjælpe mig, ikke? – Du kunne *vel* ikke hjælpe mig?
b. Kunne du *ikke* hjælpe mig? – Kunne du *dog* hjælpe mig?
- (4) a. Vil du ikke hjælpe mig?
b. Vil du ikke *nok* hjælpe mig?
c. Vil du ikke *godt* hjælpe mig?

Denne kommunikative kode er unik for dansk og forstås intuitivt af danskerne, men volder de fleste udlændinge stort besvær at afkode. Det er velkendt at russisk og tysk har flere partikler end dansk: afhængigt af kilden, skulle der være 75-131 partikler i russisk (Nikolajeva 2008; Grønn 1999), op til 28 i tysk (Weydt 1983; Abraham 1991; Jacobs 1991) og 20-23 i dansk (Christensen 2007; Hansen & Heltoft 2011; Krylova 2007, 2012). Det er partiklerne *nok*, *vel*, *vist*, *vel nok*, *vistnok*, *rigtignok*, *mon*, *da*, *jo*, *dog*, *nu*, *bare*, *blot*, *kun*, *lige*, *så*, *engang*, *ellers*, *altså*, *også*, *godt*, *sgu*, *skam*.

Det viser sig imidlertid, at partiklerne bruges langt hyppigere i dansk end i russisk eller tysk. Danske modalpartikler udgør i modsætning til fx de russiske et sammenhængende og klart partikelsystem, hvor bestanddelene har hver deres placering alt efter partiklernes pragmatiske semantik og kommunikative funktioner (om subjektive partiklers grammatikalisering, se Jensen, 2000: 18-20, 76-77; Heltoft 2007: 17-42; Krylova 2012). Det vigtigste her er, at danske partikler fungerer på sprogets grammatiske niveau, mens de russiske derimod fungerer på det leksikalske niveau (jf. Lorentzen 2016). Det forklarer også, hvorfor russisk har så mange partikler, hver af dem refererer nemlig til en bestemt situation.

Danske modalpartikler iscenesætter et kodet polyfonisk samspil mellem kommunikationspartnerne. Partiklerne er de mest subjektive af de midler, afsender vælger at bruge

interaktivt (om det danske sprogs mange stemmer se Durst-Andersen 2007, 2011c). Det er faktisk altid afsender selv, der bestemmer, hvem der skal påtage sig medansvar for det ytrede: er det kun ham alene (*1. person*), ham og modtager (*2. person*) eller afsender og en tredje person (*3. person*). Hvordan dette skal forstås vil vi se nærmere på i det efterfølgende.

3. Danske modalpartikler som indikatorer på afsenders kommunikative strategi

Jeg vil nu prøve at vise, at danske modalpartikler optræder som indikatorer på afsenders kommunikative strategi ved at analysere deres rolle i en og samme spørgesætning: "*Hvad er / var mere naturligt end... ?*":

- (5) For kort tid siden var jeg i Norge på skirejse, og *hvad er mere naturligt end* at drikke mælk i Norge? (korpusDK)
- (6) For de fleste afspejlede stjernerne på himlen Guds vilje og skaberværk. *Hvad var mere naturligt end* at forsøge at tyde disse tegn med horoskoper? (korpusDK)

Det interessante ved denne sætning er, at det er en spørgesætning, og spørgsmål er i reglen modtagerrettede. Kendetegnende ved de anførte spørgsmål er dog, at de typisk bruges i monologisk tale og dialogiserer den ved at aktivere modtager, selv om afsender ikke forventer at få det besvaret med noget andet end en negeret svarvariant: "*Der er ikke noget, der er mere naturligt end at drikke mælk i Norge.*" Derfor opfattes sådanne spørgsmål som retoriske.

Da jeg stødte på sådan et spørgsmål med partiklen *vel*, faldt det mig for at undersøge, om der ikke var flere partikler, som kunne bruges i samme kontekst. Det viste sig at være partiklerne *vel*, *da* og *så*, der indgik i paradigmet:

- Hvad er *vel* mere naturligt end...
- Hvad er *da* mere naturligt end...
- Hvad er *så* mere naturligt end...

Min opgave var så at finde ud af, hvad afsenderens hensigt var med at vælge en af de tre mulige partikler i ellers ens kontekster, og at vise at det ikke var et tilfældigt valg.

- (7) Var kvinder måske ikke sat i verden for at få børn? Karl var død, og hvad var '*vel* mere naturligt, end at erstatte de børn, Vorherre havde taget til sig, med nye? (K. M. Guldager *Ulven og Lille hjerte*).
- (8) Med sproget deler vi vore glæder og sorger med hinanden. Hvad er *da* mere naturligt end at følge dette sprogs udvikling... (<http://www.kanonudvalget.dk/om.html>)
- (9) [...] det er os, den danske stat investerer i, for at vi skal kunne meddele den viden til mennesker i Danmark. Hvad er *så* mere naturligt end at vi også bringer den videre? (korpusDK).

3.1. *Hvad er vel mere naturligt end...*

Ved at indskyde *vel* i en ytring signalerer afsender over for modtager, at han selv ikke ved, om hans påstand er rigtig, men det er hans *forslag til modtager til en mulig forklaring* på den opståede situation. På den måde inviterer afsender modtager til at deltage i vurderingen af situationen, samtidig forventer han, at dette bud på en forklaring bliver accepteret af modtageren:

- (10) – Hun har inviteret alle pigerne fra klassen på weekend.
 – Hvorfor har hun det?
 – Hun har *vel* bare lyst til at se os igen. (Kirsten Holst *Mord i Skagen*)

Vel bruges meget i dialoger, når afsenderen vil inddrage modtageren i samtalen, det er derfor udsagnene med partiklen har spørgsmålsintonation, selv om de ikke har spørgsmålsstruktur. Partiklens bekræftelsessøgende funktion gør, at *vel* hyppigt bruges i nægtende påhængsspørgsmål:

- (11) a. Du har *vel* nøglen? – *Ja*.
 b. Du har ikke nøglen, *vel*? – *Nej*.

Partiklen har polyfon funktion og markerer samtalepartnerens forventede reaktion, derfor beskrives *vel* i Niels Davidsen-Nielsen (1993: 5) som ”antagende og bekræftelsessøgende” og i Hansen & Heltoft (2011: 1062) som ”dialogisk og fatisk”.

Brugt i en interrogativ sætningsform angiver partiklen, at afsender forlods er indstillet på at få et negeret svar fra modtager på spørgsmålet ”Hvad er '*vel* mere naturligt...?” – *Intet*. (om udregning af afsenders forventning om at få en positiv eller negativ svarvariant, se Krylova 2007: 191-198):

- (12) I denne tid fejres 600-året for Kalmarunionen. Så hvad er '*vel* mere naturligt end at binde børn i Norden endnu tættere sammen via det store Net? (korpusDK) – *Intet*.
- (13) Han var på jagt efter byens borgmester for at få en aktuell kommentar, og hvad var '*vel* mere naturligt end at lede efter ham på rådhuset... (korpusDK) – *Intet*.
- (14) Jordans kong Hussein forudsagde for nylig at den næste krig i Mellemøsten ikke vil blive om olie, men om en endnu mere betydningsfuld ressource – vand. "I denne region er vand et spørgsmål om liv eller død", sagde kongen. Og hvad er '*vel* mere naturligt end at forsyne sine egne undersåtter med vand? (korpusDK) – *Intet*.

Strategisk set placerer afsender partiklen *vel*, som prototypisk er ubetonet, i en trykstærk position i spørgsmålsstrukturen for at prøve at ”smitte” modtageren med sin tvivl på at der findes noget, der kan være mere naturligt end det, han foreslår. Afsender vælger her netop partiklen *vel*, fordi han søger modtagers tilslutning til sin vurdering af situationen: ”*der er intet, der kan være mere naturligt*”:

- (15) [...] deres konge ville gifte sig igen, så hvad var '*vel* mere naturligt end at fejre den lykkelige begivenhed? (korpusDK) – *Intet*.
- (16) Danmarksbloggen lovede i marts en serie om symboler på den lyse, glade og nutidige danskhed. Og hvad er '*vel* mere naturligt end at starte med de klassiske symboler som fx Kongehuset her på Dronningens fødselsdag? (korpusDK) – *Intet*.
- (17) Ferie, sommerhus og regnvejr, hvad var '*vel* mere naturligt end at aflægge besøg på et af omegnens museer. Frederiksborg Slot skulle det være [...] (korpusDK) – *Intet*.

Hvis vi kigger nærmere på (17), så er det klart, at der kan være flere andre muligheder end at gå i regnvejr på Frederiksborg Slot, fx at hygge sig hjemme foran fjernsynet med en kop kaffe, at læse en interessant bog eller at invitere gæster osv. Men '*vel* signalerer her, at afsender søger modtagers

accept af, at påstanden er rigtig, og regner med at få den bekræftet af ham: ”*der er ikke noget, der er mere naturligt end at aflægge besøg på et af omegnens museer.*”

Sammenfattende kan man sige, at *vel*'s pragmatiske invariante betydning er *afsenders forslag til modtager til en forklaring på den opståede situation*. Partiklens kommunikative funktioner er således at udtrykke afsenders forklaring, at inddrage modtager i vurderingsprocessen, at søge hans bekræftelse på den givne forklaring. Ved at tilslutte sig til denne påtager modtager sig et medansvar for det ytrede. Min analyse viser, at *vel* er 2.-personspartikel.

3.2. *Hvad er da mere naturligt end...*

Partiklen *da* bruges hyppigst i talesprog og dialogiske kontekster. Man kan også betegne den som ”modtagerorienteret” (se også Davidsen-Nielsen 1993: 3; Therkelsen 2004: 86-100; Christensen 2007: 136). Men i modsætning til *vel* finder man partiklen *da* såvel i fremsættende (18)-(20) og spørgende sætninger (21) som i imperativsætninger (22):

- (18) – Jeg vil gerne købe et hus.
– Men er I ikke glade for at bo her? Det er *da* en dejlig lejlighed. (J. Ejersbo *Nordkraft*)
- (19) – Og desuden kunne dine snobbete venner ikke lide mig, sagde hun [...] De spurgte mig ikke om noget som helst.
– Det gjorde de *da*, protesterede Joakim. De prøvede *da* at snakke med dig. (I. Jessen *ABC*).
- (20) a. Var du til bryllup i går? – Det var jeg *da*.
b. Sig mig, er det dronningen? – Det er det *da*.
- (21) Jeg vil gerne have barnet, jeg vil gerne være mor. – Har du *da* slet ikke tænkt på din uddannelse? (korpusDK)
- (22) Huggeren har lige taget det sidste kaffe, og knægten sidder og kigger tomt på den lige så tomme kande på kaffemaskinen. Til gengæld stirrer huggeren alt andet end ikke tomt på knægten, og til sidst kan han ikke holde sin mund: ”Jamen, så tag *da* for fanden den kande og hæld noget vand på, så du kan få noget kaffe!” (korpusDK)

Eksemplerne viser, at partiklen hovedsagelig bruges interaktivt i dialoger som afsenders reaktion på samtalepartnerens forudgående replik og modsat partiklen *vel*'s funktion – *at foreslå modtager sin forklaring på den opståede situation* – er partiklen *da*'s kommunikative funktion at *reagere på samtalepartnerens replik og påvirke ham ved at ”modsiige modsynspunkter”* (Hansen & Heltoft 2011: 1083).

Afsender tror, at han kan påvirke modtager ved at indskyde partiklen *da* i sin ytring, som skal signalere: ”*jeg ved, hvordan det er / hvordan det kan være / hvordan det skal være*” (jf. Heltoft 2005). Det er netop den funktion, som gør det muligt for *da* at bruges i imperative kontekster, hvor partiklen signalerer, at modtager skal udføre en bestemt handling for at opnå et ønskeligt resultat:

- (23) Jeg kan ikke holde det her liv ud mere. – Hver dag er noget, der bare skal overstås. Som om man tror, man får noget bedre bagefter. Johan, så hør *da* på mig. (korpusDK)
- (24) ”Gå *da* frit – enhver til sit – og stole på Guds nåde!” (N.F.S.Grundtvig)

Det er derfor, sådanne imperativer ofte tolkes som råd og anbefalinger (om imperativer med *da*, se

også Christensen 2007: 179; Hansen & Heltoft 2011: 1071).

Analysen af hv-spørgsmål med *da* viser, at partiklens hovedfunktion også her er at påvirke modtager ved at komme med afsenders synspunkt og dermed afvise nogle andre modsynspunkter, som modtager har eller kunne have haft:

- (25) Hun vidste, at lillesøsteren for nylig havde fået en veninde, der vist nok boede ude i den anden ende af byen. Hvad var *da* mere naturligt end at hun var taget ud til hende og havde glemt alt om deres aftale. (korpusDK) – *Intet*.

Den forventelige svarvariant på spørgsmålet ”Hvad er *da* mere naturligt end...” er den samme som med *vel*, dvs. modtager forventes at svare *Intet*, men afsenderens valgpræmisser er her helt anderledes. Afsenders strategiske valg af partiklen *da* viser at der kan være andre, måske modsatte, negative samt skeptiske syn på situationen eller ens handlinger. Ved at indskyde partiklen *da* i en ytring afviser afsender blankt relevansen af alle mulige andre synspunkter end det han fremsætter: ”*der er ikke noget mere ... end...*”:

- (26) Stråtagets naturlige udseende gør, at det passer fint ind i naturen. Der er *da* heller ikke noget mere hyggeligt end et hus med stråtag. (www.taginfo.dk)
- (27) Normerne krævede, at en mand af stand skulle lægges i kristen jord, i panser og plade, og i Marsk Stigs tilfælde skulle det ske i hemmelighed [...] Og så er der *da* ikke noget mere naturligt end at sejle over til Sejerø, mener malermester Andresen. Man ved med bestemthed, at marsken var en meget høj mand, og at hans folk sejlede ham mod syd. Nationalmuseet har gravet i Jylland, på Fyn og Sjælland uden resultat. (Suzanne Brøgger *Brøg*)

Afsenders strategiske plan om at påvirke modtager ved at bruge partiklen kan betragtes af denne som hans forsøg på at begrunde eller forklare sine egne eller andres handlinger (28), at komme med undskyldninger (29), eller at kritisere andres handlinger (30) – (31):

- (28) Dronning Margrethe førte rask an, da der pludselig opstod små indendørsarkitektoniske pladsproblemer på slottet i Berleburg. Er her en anelse for mange møbler, ja, hvad er *da* mere naturligt end at man tager et nap med som "flyttemand" – om man så nok så meget er regerende dronning derhjemme? (korpusDK)
- (29) [...] Og så var sandheden også, at det i virkeligheden slet ikke var mig, der undfangede ideen til denne ændring af dåbsritualet, desværre [...] Men når det er sagt, må det nødvendigvis tilføjes, at det nok ikke er helt tilfældigt, at det netop blev Morsø Frimenighed, der førte tanken ud i livet. Hvad var *da* mere naturligt end at en så væsentlig ting som ændring af dåbsritualet [...] groede ud af menigheden selv? (korpusDK)
- (30) Hvad ville *da* have været mere naturligt for danske journalister end, i stedet for blot at acceptere beskyldningerne, at have stillet relevante modspørgsmål. (korpusDK)
- (31) I stedet for vedvarende uenighed om dåbsform, gendåb etc., burde alle kristne kirker blive enige om, at uden Helligånden bliver der ikke megen bøn fra hjertet af længsel efter Gud og heller ingen kraft til tjeneste. Hvad er *da* mere naturligt end at alle kristne kirker læser på lektien og især gør noget ved det? (korpusDK)

Strategisk set betyder brugen af *da* i alle kontekster afsenders *selvaktualisering*, da han prøver at påvirke modtager blot ved hjælp af sin autoritet. Det er klart, at i sådan et tilfælde er det afsender selv, der bliver nødt til at påtage sig hele ansvaret for det ytrede, dvs. partiklen *da* er 1.-personspartikel.

3.3. *Hvad er så mere naturligt end...*

Nu går vi over til partiklen *så*, som bruges i samme omgivelser. Der findes kun få undersøgelser af partiklens betydning og funktioner. Durst-Andersen (1995: 637f) har analyseret partiklens funktion i imperative kontekster og kommer til den konklusion, at *så* specificerer imperativ til kraftige anmodninger eller ordrer. Christensen (2007: 179) beskriver partiklens argumentative, emotive og kohæsive funktioner i imperative kontekster. Hansen & Heltoft (2011: 1061f) betegner *så* som en proksimal partikel, som ”angiver sætningens bestemthed og dermed sagforholdets identificerbarhed”.

Ligesom de første to partikler ekspliciterer *så* i spørgsmålet ”Hvad er *så* mere naturligt end...” afsenders forventning om at få modtagers negerede svar: ”*der er ikke noget, som er mere naturligt end det, afsender siger*”. Som det fremgår af eksempelmaterialet, er afsenders valg af partiklen *så* her heller ikke tilfældigt:

- (32) Når man som ung skuespiller skal leve sig ind i rollen som Nissefar på 630 år, hvad er *så* mere naturligt end selv at flytte ind på loftet? Det gjorde skuespilleren Kristoffer Fabricius. (www.b.dk)
- (33) Det den århusianske rockgruppe lige kom forbi var Grønland, hvor Steffen Brandt og Co. turnerede i 14 dage i september og oktober. Og når de nu alligevel lige kom forbi, hvad var *så* mere naturligt end at optage begivenhederne på film? Og det har de altså gjort. (korpusDK)

Ved at bruge partiklen *så* signalerer afsender til modtager at den netop beskrevne situation (er understreget i eksemplerne nedenfor) skal betragtes som et argument eller en slags begrundelse for at anse den efterfølgende handling som logisk og mest naturlig. Afsender markerer situationens betingelser med temporalkonjunktionerne *når* og *da* samt steds- og tidsadverbier. Som materialet viser, er sådanne kontekster typiske for brugen af partiklen *så*, som her også har kohæsiv funktion:

- (34) Han er en driftig mand, og nu, hvor firmaet med fire års eksistens hviler stabilt i sig selv og i Europa og næste skridt hedder USA, hvad er *så* mere naturligt end at købe et værtshus? “Til hverdag består mit liv af jakkesæt og møder, og jeg savnede et sted, hvor jeg kunne dukke op i cowboybukser og drikke en øl med drengene...” siger Peter Jensen. (korpusDK)
- (35) Vi er et land bygget på kirkens fundament. Når videnscentret lader sin stemme høre over hele landet, hvad vil *så* være mere naturligt end et diakonalt / pædagogisk råd hjemmehørende på Diakonhøjskolen – som høres af samme politikere – før der tages beslutninger, som har med emner, som har med menneskets grundlæggende behov og forhold at gøre. (www.diakonhøjskolen.dk)

Partiklen *så* henviser i de anførte eksempler til en bestemt situation, som forklarer muligheden, logikken eller aktualiteten af den nævnte handling. Partiklen henviser i alle disse eksempler til en 3. person, som efter afsenders mening skal dele ansvaret for det ytrede med ham. Det betyder, at *så* er 3.-personspartikel.

4. Konklusion

I det foregående har jeg vist, at der er klare forskelle på modalpartiklernes rolle i udformningen af afsenders kommunikative strategi, som i den undersøgte kontekst kommer til udtryk i hans valg mellem partiklerne *vel*, *da* og *så*.

Det interessante ved det er, hvor megen information et og samme spørgsmål faktisk kan indeholde alt efter hvilken partikel, afsender vælger at indsætte i det:

- Partiklen *vel* markerer afsenders forventning om en dialogisk enighed / samarbejde med modtager, da afsender kommer med et forslag til denne om at vurdere den opståede situation på en bestemt måde. Partiklens kommunikative funktion er at involvere modtager i ansvaret for det ytrede. Det betyder at partiklen *vel* markerer afsenders forventning om modtagers medansvar – *2. persons medansvar*.
- Partiklen *da* markerer at afsender antager en dialogisk uenighed mellem sig selv og modtager, som har eller kan have et andet syn på situationen. Ved at fremhæve sit synspunkt som det eneste rigtige afviser afsender alle de andre mulige synspunkter uden at nævne eller kritisere dem. Derfor påtager han sig hele ansvaret for det ytrede. Det betyder at partiklen *da* står for *1. persons fulde ansvar*.
- Partiklen *så* henviser til en 3. person og signalerer at den foreslåede handling er situationsbetinget. Partiklen *så* markerer på den måde, at afsenders ansvar er delt mellem ham og en 3. person – *3. persons medansvar*.

Opsummerende kan man sige, at brugen af de tre partikler i en og samme type ”retoriske” spørgsmål ekspliciterer afsenderen, markerer hans forskellige kommunikative strategier og får dem tydeliggjort i forhold til modtageren. Dette forvandler disse spørgsmål til tre forskellige polyfoniske udsagn.

”Endnu en gang ser vi at et grammatisk valg påvirker hele kommunikationen [...]”
(Durst-Andersen 2011: 178).

Litteratur

- Abraham, Werner (red.) (1991). *Discourse Particles: Descriptive and Theoretical Investigations on the Logical, Syntactic and Pragmatic Properties of Discourse Particles in German*. Amsterdam: John Benjamins.
- Andersen, Torben (1982). 'Modalpartikler og deres funktion i dansk'. *Danske Studier*. København. Akademisk Forlag. 86-95.
- Andersen, John Edelsgaard (1986). 'Adverbier – sprogvidenskabens stedbørn'. *Selskab for Nordisk Filologi*. København. *Årsberetning 1985-1986*: 45-54.
- Christensen, Tanya Karoli (2007). *Hyperparadigmer – en undersøgelse af paradigmatiske samspil i danske modussystemer*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet.
- Daidsen-Nielsen, Niels (1996). 'Discourse particles in Danish'. I Elisabeth Engberg-Pedersen, Michael Fortescue, Peter Harder, Lars Heltoft & Lisbeth Falster Jakobsen (red.), *Content, expression and structure. Studies in Danish functional grammar*. Amsterdam: John Benjamins. 283-314.
- Durst-Andersen, Per (1995). 'Imperative frames and modality'. *Linguistics and Philosophy*, 18: 611-653.
- Durst-Andersen, Per (2004). 'Første- anden- og tredje-persons adverbialer i russisk. Tre konkurrerende stemmer'. *Sproglig polyfoni. Arbejdsrapporter I*. Roskilde: Roskilde Universitet

Center. 17-35.

- Durst-Andersen, Per (2007). 'Det danske sprogs mange stemmer'. I Rita Terkelsen, Nina Møller Andersen & Henning Nølke (red.), *Sproglig polyfoni. Tekster om Bachtin og ScaPoline*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag. 163-180.
- Durst-Andersen, Per (2011a). *Linguistic Supertypes. A Cognitive-Semiotic Theory of Human Communication*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Durst-Andersen, Per (2011b). *Bag om sproget. Det kulturmentale univers i sprog og kommunikation*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Durst-Andersen, Per (2011c). 'Når den danske ytring bøjes i første-, anden- og tredjeperson'. *Moderne om Udforskning af Dansk Sprog*, 13: 137-153.
- Grønn, Atle (1999). *Subjektiv-modale Partikler i Russisk. En semantisk og pragmatisk analyse av partikkelen vot*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Ellingsworth, Huber W & Theodore Clevenger Jr. (1967) *Speech and Social Action: A Strategy of Oral Communication*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall Inc.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011). *Grammatik over det Danske Sprog*, bind 1-3. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Heltoft, Lars (2005). 'Sætningsadverbialerne *da* og *nu*, som sætningens bestemthedssystem'. Foredrag på Roskilde Universitetscenter, Sprogvidenskabelige studier. 29.04.05
- Heltoft, Lars (2007). 'Subjektive partiklers grammatikalisering i nyere dansk – eksemplet *sikke*'. *Danske Studier*, 102: 17-42.
- Jacobs, Joachim (1991). 'On the semantics of modal particles'. I Werner Abraham (red.), *Discourse Particles: Descriptive and Theoretical Investigations on the Logical, Syntactic and Pragmatic Properties of Discourse Particles in German*. Amsterdam: John Benjamins. 141-162.
- Jensen, Eva Skafte (2000). *Danske sætningsadverbialer og topologi i diakron belysning*. Ph.d.-afhandling i dansk grammatik ved Institut for Nordisk Filologi. København: Københavns Universitet.
- Krylova, Elvira (2007). 'Epistemisk polyfoni på dansk'. I Rita Terkelsen, Nina Møller Andersen & Henning Nølke (red.), *Sproglig polyfoni. Tekster om Bachtin og ScaPoLine*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag. 181-203.
- Krylova, Elvira (2012). *Sistema i funkcii modal'nyx častic v datskom jazyke*. Moskva: MGU.
- Lorentzen, Elena (2012). 'Diz'junkcija odnorodnych členov predloželija v russkom i datskom jazykax'. *Scando-Slavica*, 58(2): 196-230.
- Lorentzen, Elena (2016). 'Hvorfor siger russerne *og*, når danskerne siger *eller*? Dansk logik versus russisk logik'. *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication*, s1: 74-86.
- Neuliep, James W. & Marifran Mattson (1990). 'The Use of Deception as a Compliance-Gaining Strategy'. *Human Communication Research*. 16(3): 409-421.
- Nølke, Henning (1989). *Polyfoni. En sprogteoretisk indføring*. Frederiksberg: Handelshøjskolen i København.
- Nikolajeva, T.M. (2005). *Funkcii častic v vyskazyvanii*. Moskva: Jeditorial URSS.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson (1986). *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell.
- Terkelsen, Rita (2004). 'Polyfoni som sproglig begrebsramme og som redskab i tekstanalysen'. I *Sproglig polyfoni. Arbejdsrapporter I*. Roskilde: Roskilde Universitet Center. 79-109.